ELS VALENCIANS DE 1510. APUNTS D'ONOMÀSTICA COMPARADA

Rafael VALLDECABRES

1. La font estudiada: el cens de 1510.

El cens de 1510, ordenat per les corts celebrades a Montsó en aquest any, constitueix la primera relació gairebé exhaustiva de la població valenciana. D'abans, només es conserven sèries fragmentàries, parcials, referides a una població, una senyòria o un conjunt de viles i ciutats, però mai esteses al conjunt del país. D'altra banda, es tracta sempre de nòmines limitades als caps de família, homes en la gran majoria dels casos, i dones, en el cas de vídues i òrfenes. Hem d'esperar a l'època estadística, ja ben entrat el segle XIX, per disposar de sèries regulars i completes de població. Fins aleshores, els historiadors han hagut de recórrer a d'altres fonts per tal d'estudiar la població. Per mesurar el seu volum, estratificar-la per sexe, edat, estat civil i professió, han estat emprats, fonamentalment, els registres parroquials -els *quinque libri*- i les fonts fiscals, és a dir, els llistats de contribuents sotmesos a un o altre impost.

Les fonts fiscals tenen per a l'historiador, naturalment, una primera lectura fiscal, relacionada amb la història de l'impost i, més en general, amb la del poder i les institucions. Però també moltes altres, des de la demogràfica a l'onomàstica, des de la genealògica a la prosopogràfica, des de la toponímica a la gremial.

Durant el regnat del rei catòlic es confeccionà el cens d'Aragó de 1495, estudiat per Antonio Serrano,[1] el cens de Catalunya de 1497, transcrit per Josep Iglésies,[2] i el cens del regne de València de 1510, que ací estudiem,[3] el més extens llistat, d'abast regional, de valencians d'època medieval.

El 6 de març de 1510 foren convocades corts generals a Montsó per Ferran II, per tal de subvenir a la urgent necessitat de conservar l'exèrcit i gent d'armes en la conquesta d'Àfrica. La subvenció i auxili dels regnícoles valencians, plasmada en una oferta de corts, fou de 100.000 lliures, més altres 10.000 de salari per als assistents a les corts, que comptaven amb l'aval dels ingressos de les generalitats fins a la suma d'1.000.000 de sous, és a dir, 50.000 lliures. La garantia dinerària donava suport a l'emissió de deute públic en forma de censal, al 6,66% de tipus d'interès nominal. Les altres 60.000 lliures havien de ser taxades, és a dir, repartides entre els veïns i habitadors de les ciutats, viles i llocs del regne. Amb aquest propòsit es redactà el cens de 1510.

L'oferta precisava la manera de distribuir la càrrega fiscal: seguint el procediment de les corts d'Oriola de 1488, amb una quantitat pagadora durant tres anys cada Nadal. Els diputats

1. Serrano Montalvo, A., *La población de Aragón según el fogaje de 1495*. 2 vols. Zaragoza, Institución Fernando el Católico, 1995-1997.
2. Iglésies, J., *El fogatge de 1497: estudi i transcripció*. Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1992.
3. Aquest article és una reelaboració dels continguts del meu treball d'investigació inèdit *Els valencians de 1510. Edició dels llibres registre 514 bis i 514 ter de la secció de Cancelleria Reial de l'Arxiu del Regne de València*, Universitat de València, 2000, pp. LXXX-CX.

que foren nomenats taxadors eren expressament autoritzats a augmentar la taxa amb la finalitat de redimir censals antics, massa onerosos per als comptes del General. També foren nomenats els clavaris rebedors de les pecúnies de cada braç, atorgant a uns i altres poder executiu en cas d'impagament. Les tasques d'auditoria i control eren reservades als oïdors de comptes.[4]

Llevat de la inevitable evasió fiscal i de la població transeünt, normalment de caràcter marginal en les voreres de la criminalitat, el cens pretén reflectir la totalitat dels caps de familia, posseïdors de cases o bestiars, amb la finalitat de recaptar un impost indirecte de caràcter general basat en el consum de la sal, que afecta tothom, excepte els residents de València intramurs i els pobres, estimats en un 5% dels caps fiscals i que generalment figuren al cens. No n'hi ha d'exempts per raó de privilegi o condició social.

La secció de Cancelleria Reial de l'Arxiu del Regne de València (en endavant, ARV) custodia avui llibres registre amb signatura 514 bis i 514 ter, els quals contenen la relació de veïns i habitadors de la ciutat de València (bis) i de tots els llocs dels braços reial i eclesiàstic (ter). Ens manquen els vassalls del braç militar.[5]

2. Estudis i verificacions sobre el cens de 1510.

La font ha seguit emprada per diversos historiadors que l'han treballada parcialment. A banda dels estudis demogràfics i ramaders de Garcia Cárcel,[6] les llistes han bastit de materials bàsics els capítols demogràfics de tesis doctorals com ara les de Ferran Garcia[7] i Antoni Furió[8] sobre la societat camperola baix-medieval de la Valldigna i la Ribera, respectivament.

Els articles publicats a la Revista de la Societat d'Onomàstica (en endavant, SO) sovint han explotat llistats locals del cens de 1510. Així María José Carbonell i Encarnación Simó treballaren la nòmina de la Jana;[9] Josepa Cortés,[10] Sueca; Antoni Furió,[11] Alzira i Josep Cano i Emili Casanova,[12] Ontinyent. A la revista Saitabi Sánchez Adell introduïa eines metodològiques com l'índex d'arrelament i l'anàlisi d'estirps bàsiques[13] i s'encarregava de Castellò de la Plana.[14]

Tots els 976 noms i 6.590 cognoms que apareixen al cens de 1510 han estat contrastats amb

4. ARV, *Reial*, 514 bis, ff. 149v-150v.
5. Vegeu l'edició dels llibres registre a cura de Valldecabres Rodrigo, R., *El Cens de 1510*. Universitat de València, Col·leció Fonts Documentals Valencianes, 2001 (en premsa).
6. García Cárcel, R., "El censo de 1510 y la población valenciana de la primera mitad del siglo XVI". *Saitabi XXVI* (1976) pp. 171-188 i "La ganadería valenciana en el siglo XVI". *Saitabi XXVII* (1977) pp. 79-102.
7. Garcia Garcia, F., *El monestir i la mesquita. Societat i economia agrària en la Valldigna (segles XIII-XVI)*. Universitat de València, tesi doctoral inèdita, 1986.
8. Furió Diego, A., *El camperolat valencià en l'Edat Mitjana: demografia i economia rural en la Ribera (segles XIII-XVI)*. Universitat de València, tesi doctoral inèdita, 1986.
9. Carbonell Boira, M.J. i Simó Querol, E., "La tradició antroponímica a la Jana en la transició de l'època medieval a la moderna (s. XIV-XVI)". *SO XLIII* (1991) pp. 66-83. El nostre repàs ha detectat l'omissió dels noms Enric, Arnau, Esteve, Francès i Úrsula i els cognoms Fenol, Lópiz i Mullet (les autores han llegit Muller).
10. Cortès, J., "L'antroponímia medieval i moderna de Sueca (1399-1680)". *SO XXV* (1986) pp. 53-62.
11. Furió Diego, A., "Onomàstica medieval d'Alzira. Noms, cognoms i renoms". *SO XXIII* (1985) pp. 285-303.
12. Cano, J.A. i Casanova, E., "Els llinatges d'Ontinyent entre 1343 i 1867". *SO XXVI* (1986) pp. 57-77. En la relació de cognoms de 1510 trobem a faltar Boxa, Carrasquer, Çuera, Jovell, Lana, Lillo, Nicolto, Ochio, Sarià, Serradel, Sebilia, Sunyent i Vanyon.
13. La mateixa aproximació metodològica en Gimeno Betí, L., "Antroponímia castellonenca dels segles XIV-XVI-XVIII". *SO XXIII* (1983) pp. 310-315.
14. Sánchez Adell, J., "Onomástica y movilidad de poblaciòn en la villa de Castellón de la Plana (siglos XIV-XVIII)". *Saitabi XXVIII* (1978) pp. 33-68. A l'apèndix oblidava assenyalar el 1510 els cognoms Alnay, Atzuara, Aytart, Bellmuntà, Borayo, Borràs, Bou, Burguello, Çabater, Caciz, Calanda (de), Casalduc, Castillo, Celma, Cirera, Costa, Durà, Gallent, Gómiz, Gracià, Guimerà, Ivarç, Inart, Joan, Linares (de), Millan, Miquó, Mulet, Munyoz, Mur, Palanques, Pardo, Pelejà, Penarroja, Porres (de), Ricart, Riusousa, Roqueta, Santpol, Tous (de) i Xàvea (de).

el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i Moll i les llistes recentment publicades per Agustín Rubio i Mateu Rodrigo i Enric Guinot.[15] Els topònims s'han confrontat amb els recollits a les obres de Cavanilles, Castañeda i els articles de Martínez Ferrando i Enric Guinot.[16] Amb tot, cal parar l'atenció sobre l'antroponímia que hom trobarà: la total absència d'accentuació al manuscrit original junt amb la manca de normalització ortogràfica del català medieval i la maquinal tasca dels escrivans del registre en copiar relacions, afavoreixen la lectura de variants ortogràfiques de cognoms de difícil identificació.

3. RECULL METODOLÒGIC SOBRE ONOMÀSTICA MEDIEVAL VALENCIANA.

L'aproximació metodològica dels esmentats articles i de les publicacions de la Societat d'Onomàstica es concentra en l'origen, significat, descripció, taxonomia de cognoms (noms de lloc, de persona, d'oficis, de qualitats, de coses, d'animals, de parts del cos, de caire irònico-humorístic, ...) i quantificació de noms, cognoms i renoms o malnoms. Quan les fonts analitzades pertanyen a èpoques diverses la tabulació ens permet observar la variació. Més enllà de devocions locals, les diferències comarcals i les motivacions d'elecció dels noms no han estat suficientment explicades.[17] Els antropònims de procedència han estat utilitzats per establir la catalanitat dels primers repobladors a les comarques del nord[18] i la provinença del 21% dels contribuents del cap i casal la segona meitat del segle XIV.[19]

Milagros Càrcel intentà treure conclusions en establir una possible correlació entre advocacions religioses i noms de bateig de patrons i beneficiaris dels benifets eclesiàstics de la València de primera meitat del segle XVI.[20] La classificació d'invocacions mereix ésser recordada: a Jesucrist, a la Trinitat, a la Mare de Déu, als Àngels, a sant Joan, als Apòstols i Evangelistes, a sants hispànics i no hispànics (d'origen romà, italià, gal·licà i oriental). Alguna de les conclusions de l'estudi comparatiu dels registres parroquials d'Aiora, Xàtiva i Carcaixent ens parla d'uniformitat estadística en els noms de bateig, inici de la utilització dels noms compostos i continuïtat de l'antroponímia medieval durant el segle XVI, amb la primacia del baptisme de Jesús (Joan), els apòstols (Pere, Jaume, Bartomeu, Mateu, Andreu), arcàngels (Gabriel i Miquel) i sants d'ordes religiosos (Francesc).[21]

Enric Guinot ha eixamplat considerablement el ventall d'eines que disposa l'estudiós de l'antroponímia medieval valenciana.[22] Al mètode clàssic dels topònims de procedència ha afe-

15. Rubio Vela, A., Rodrigo Lizondo, M., *Antroponímia valenciana del segle XIV.* València-Barcelona, Biblioteca Sanchis Guarner 38, 1998. Guinot Rodriguez, E., *Els fundadors del Regne de València.* València Tres i Quatre, 1999.
16. Cavanilles, A.J., *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia.* Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Castelló, 1991. Castañeda y Alcover, V., *Relaciones geográficas, topográficas e históricas del Reino de Valencia.* 2 vols. València, Consell Valencià de Cultura, 1998. Martinez Ferrando, J.E., "Un interessant índex històric de pobles valencians". *BSCC XVI* (1935) pp. 198-208. Guinot Rodriguez, E., "Senyoriu i reialenc al País Valencià a les darreries de l'època medieval". *Lluís de Santàngel i el seu temps. Congrés Internacional València 5 al 8 d'octubre de* 1987 (1992) pp. 185-204.
17. Un bon exemple és l'intent de Cabestany i Fort, J.F., "L'onomàstica tarragonina en el "llibre de la passada del mur" (1428-1429)". *SO XVII* (1984) pp. 12-17.
18. Candela i Gonzálvez, G. i Garcia i Grau, M., "Breu anàlisi dels cognoms de les cartes-pobles del segle XIII al baix i alt Maestrat". *SO XL* (1990) pp. 111-114 i "Aproximació als antropónims de procedència de les cartes-pobles del segle XIII al baix i alt Maestrat". *SO XLIII* (1991) pp. 94-100.
19. Rubio Vela, A. i Rodrigo Lizondo, M., "Antroponímia valenciana del segle XIV". València-Barcelona, Biblioteca Sanchis Guarner 38, 1998, pp. 34-41 i 51-57 (taules d'obligada lectura). El 61,4% (532 valencians d'un total de 866) està relacionat amb topònims de Catalunya (57,6%) i la franja de Ponent en terres d'Aragó (3,8%).
20. Cárcel Orti, M.M., "Advocaciones religiosas y onomástica en la diócesis de Valencia (siglo XVI)". *Medievalia 10* (1992) pp. 83-113.
21. Garcia Martinez, V. i Pons Alós, V., "L'antroponímia a través dels registres parroquials: noms de bateig a Aiora, Xàtiva i Carcaixent (segles XVI-XVIII)'. *SO XXVIII* (1987) pp. 46-78.
22. Guinot Rodriguez, E., *Els fundadors del Regne de València.* València, Tres i Quatre, 1999, pp. 93-111.

git el registre rigorós d'una geografia medieval de les terres catalanes i d'Aragó, tabulant-ne vora 2.800 i 1.500 topònims, respectivament, la descripció de les tendències antroponímiques catalana[23], aragonesa[24] i navarresa[25] del segle XII i la proposta de sis paràmetres de determinació de la procedència dels repobladors: l'ús de noms propis com a cognoms i la fossilització d'usos alto-medievals germànics, la llengua utilitzada en els malnoms sobre característiques físiques, la forma lingüística dels cognoms d'ofici -una vegada superada al segle XIII la vacil·lació atribuint al mot característiques de cognom, coincidint amb l'ús creixent d'aquest-, els cognoms basats en elements naturals de l'ecosistema, els cognoms basats en el santoral i la presència de partícules als cognoms com ara les terminacions no catalanes en -ez, -iz, -oz, -es, -is, -os i els prefixos catalans Des-, Dez-, Sa-, Ça-, Ses-, Ces-.

Cal destacar el rigor de les aclaridores tesis de l'autor sobre el majoritari origen català dels repobladors del regne durant la primera centúria i la coincidència territorial d'aquestes posicions predominants amb l'àmbit lingüístic.

4. ONOMÀSTICA COMPARADA.

La nostra aportació s'orienta en la introducció d'una mesura objectiva que serveixca per a comparar espacialment i temporalment els comportaments antroponímics en els noms de bateig.

Definim el vector onomàstic característic d'una població (VOC) com la quíntupla ordenada dels noms de bateig més freqüents i el parell de variables numèriques que indiquen la proporció que representa la quíntupla respecte al total de població i el nombre de noms que addicionalment sobrepassen el 5% de freqüència. Així per exemple el quadre I ens diu que

VOC(Cens) = {(Joan, Pere, Miquel, Jaume, Antoni), (41,9%, 0)}

VOC(València) = {(Joan, Pere, Miquel, Jaume, Antoni), (41,6%, 0)}

VOC(Xàtiva) = {(Joan, Pere, Miquel, Lluís, Francès), (37,0%, 0)}

VOC(Oriola) = {(Joan, Pere, Jaume, Francès, Andreu), (43,9%, 0)}.

Esta definició ens permet utilitzar una quantificació de la diferència. Així l'aparició d'un nom distint a la quíntupla comptabilitzarà dos punts mentre que l'ordenació diferent de noms comuns comptarà un. Les variables numèriques ens parlen de la concentració dels noms predominants. Les diferències percentuals comptabilitzaran a raó d'un punt per cada cinc per cent. Finalment afegirem la diferència absoluta en la segona variable, que replega altres noms força usuals de la població.

Considerem que dues poblacions tenen el mateix model onomàstic de noms de bateig quan les diferències entre els seus vectors onomàstics característics són inferiors o iguals als cinc punts. A l'exemple, Xàtiva i Oriola presenten diferències de quatre punts amb València i de cinc entre elles. Diferències de deu o més punts representen models onomàstics totalment independents.

Barcelona presenta la següent evolució de vectors durant la segona meitat del segle XIV:

VOC(Barcelona, 1363) = {(Pere, Bernat, Guillem, Francesc, Berenguer), (53,6%, 1)}

VOC(Barcelona,1389) = {(Pere, Bernat, Joan, Guillem, Francesc), (56,6%,4)}

23. El "model" català del segle XII seria Guillem, Ramon, Bernat, Pere, Berenguer i Arnau que acaparen el 80% dels noms de bateig.
24. El "model" aragonès del segle XII seria Pedro, Johan, Domingo, Garcia i Sancho amb un 50% de noms.
25. El "model" navarrès del segle XII seria Garcia, Sancho, Inygo, Fortún, Lope, Jimeno i Aznar amb el 70%.

Cens 1510. Quadre I: els 12 noms més freqüents a les 20 poblacions on més apareixem

Població	*Focs*	*Total noms*	*% T/F*	*Joan*	*Pere*	*Miquel*	*Jaume*	*Antoni*	*Bartomeu*	*Bernat*	*Francès*	*Lluís*	*Domingo*	*Andreu*	*Martí*
Total Cens	24.776	14.413	58,71%	4.454	2.495	1.427	1.368	1.120	816	781	661	442	287	285	281
Total 20 poblacions	14.260	8.751	61,37%	2.578	1.392	872	797	604	476	462	410	367	121	193	178
València	4.818	2.613	54,23%	888	427	294	208	189	114	74	30	180	41	39	72
Xàtiva	1.331	730	54,85%	188	94	72	56	41	30	37	69	70	1	8	19
Oriola	1.318	722	54,78%	258	131	44	72	32	28	11	61	2		56	19
Horta de València	795	526	66,16%	179	79	63	57	33	21	27	12	17	9	7	13
Ontinyent	550	403	73,27%	129	54	27	19	31	39	29	15	23	6	14	7
Castelló	489	354	72,39%	81	74	37	38	17	23	15	17	2	8	6	4
Morvedre	535	346	64,67%	93	58	42	25	10	19	22	45	6	7	5	8
Onda	402	335	83,33%	78	57	48	56	11	7	25	12	6	12	4	7
Morella	443	328	74,04%	91	49	25	27	27	28	23	25	3	16	3	2
Alcoi	442	286	64,71%	80	35	19	17	7	20	35	16	36		16	1
Alacant	618	262	42,39%	69	20	20	11	21	17	34	37	4	5	6	13
Vila-real	332	260	78,31%	65	44	26	32	29	13	11	18	4	4	6	2
Bocairent	282	231	81,91%	59	42	25	18	14	29	9	7		2	13	5
Alzira	478	228	47,70%	65	29	22	21	12	8	17	15	8		3	1
Vilafamés	254	226	88,98%	38	43	10	40	36	10	30	3		2	2	1
Sant Mateu	275	207	75,27%	48	40	27	21	21	15	10	7	4	2		1
Biar	250	178	71,20%	53	29	18	4	17	30	7	8			4	2
Cabanes	197	174	88,32%	34	40	9	35	20	5	20	5		2		
Benicarló	229	174	75,98%	46	25	18	17	16	11	11	7	1	3		1
Traiguera	222	168	75,68%	36	22	26	23	20	9	15	1	1	1	1	

amb una variació fronterera al canvi de model onomàstie, cinc punts, per la irrupció de Joan i la baixada en la concentració de noms que refleteix la crescuda de la séptima coordenada.[26]

Al quadre I hom pot observar que el model onomàstic d'Alacant: (VOC(Alacant) = {(Joan, Francès, Bernat, Pere, Miquel), (29,0%,0)} difereix del de València en sis punts pel pes de Francès i Bemat i l'escassa concentració. Igualment el de Morella cal interpretar-lo com distint al de la capital: VOC(Morella) = {(Joan, Pere, Bartomeu, Jaume, Antoni), (50,1%,3)} donada la major concentració en pocs noms predominants i major ús del nom de l'apòstol Bartomeu. Alcoi s'inclou amb el model predominant al cens: VOC(Alcoi) = {(Joan, Lluís, Pere, Bernat, Bartomcu), (46,6%,0)} que fa només quatre punts de variació per l'efecte de Lluís i Bernat.

En els quadres II i III hem triat altres vint poblacions repartides per l'àmbit geogràfic del regne i estratificades segons el número de focs. Als llocs de volum mitjà (entre 100 i 200 focs) el vector característic dels 1.452 caps de família és {(Joan, Pere, Jaume, Miquel, Antoni), (51,7%, 0)} que presenta tres punts de variació respecte al VOC(Cens) i pertany, per tant, al mateix model onomàstic. La situació, dintre del mateix model, és una miqueta diferent en el quadre III (366 caps en deu llogarrets) amb un vector on, a l'efecte de l'escàs nombre de pobladors dels petits llocs, s'afegeix la dispersió antroponímica, donant cinc punts de variació: {(Joan, Miquel, Domingo, Jaume, Pere), (35,5%, 0)}.

Quant a la població musulmana el model presenta una forta concentració, pròpia d'un col·lectiu amb solidaritats socials molt desenvolupades i sotmès a tensions externes de subjugació a les estructures cristianes dominants. Així el VOC(Cens musulmà) = {(Ahmad, Muhammad, Saad, Alí, Ibrahim), (57,9%, 0)} acumula en els cinc noms més freqüents el percentatge més elevat dels presentats ací (veure Figura A)

Hem aprofitat les llistes que publicà Mateu i Llopis per a les poblacions muntanyenques entorn al Coll de Rates[27] per establir una possible evolució cronològica. El processament dels individus censats per als quals apareix el nom en 1409 ens dóna les xifres percentuals de la Figura A de les quals s'extrau el següent vector: VOC(Coll de Rates, 1409) = {(Muhammad, Ahmad, Yahyà, Saad, Alí), (63,8%,1)} amb cinc punts de díferència per la recessió de noms religiosos com Yahyà i Muhammad i la baixada de concentració conseqüència del caràcter més comarcal, quasi familiar, de les llistes que inventarien de vegades famílies completes.

26. Confronteu Marsà et alii, "Antropònims barcelonins el 1389". *SO XX* (1985) pp. 33-35 i Riu, M.,"Antroponímia-barcelonina del segle XIV". *SO XV* (1984) pp. 1-4. La taula dels 12 noms més freqüents els anys 1363 i 1389 era:

Nom	1363 (1.290 noms)	1389 (4.870 noms)
Pere	219 (18,6%)	925 (19,0%)
Bernat	152 (12,9%)	544 (11,2%)
Joan	43 (3,6%)	495 (10,1%)
Guillem	103 (8,7%)	409 (8,4%)
Francesc	81 (6,8%)	383 (7,9%)
Jaume	74 (6,3%)	298 (6,1%)
Ramon	49 (4,1%)	264 (5,4%)
Berenguer	78 (6,6%)	263 (5,4%)
Antoni	17 (1,4%)	253 (5,2%)
Arnau	42 (3,5%)	168 (3,9%)
Bartomeu	35 (2,9%)	165 (3,4%)
Miquel	17 (1,4%)	89 (1,8%)

27. Mateu i Llopis, Felipe , "Nómina de los musulmanes del coll de Rates, del reino de Valencia, en 1409". *Al-Andalus* (1942).

Cens 1510. Quadre II: els noms més freqüents a deu poblacions d'entre 100 i 200 focs

Noms	T	Vinaròs	Cabanes	Almassora	Castielfabib	Quart	Sueca	Enguera	Caudete	Penàguila	Almoradí
Focs	1.452	170	197	147	144	137	199	108	127	107	116
Joan	19,6%	16,5%	17,3%	26,5%	27,8%	25,5%	13,1%	17,6%	22,8%	13,1%	17,2%
Pere	11,5%	15,3%	20,3%	16,3%	0,7%	7,3%	13,1%	13,9%	3,1%	13,2%	7,8%
Jaume	7,9%	7,1%	17,8%	7,5%	1,4%	9,5%	5,5%	4,6%	7,1%	5,6%	9,5%
Miquel	6,5%	5,9%	4,6%	4,1%	0,7%	8,8%	9,0%	15,7%	6,3%	8,4%	3,4%
Antoni	6,2%	14,1%	10,2%	6,8%		3,6%	9,0%	4,6%	0,8%	1,9%	4,3%
Bernat	4,3%	4,1%	10,2%	3,4%	0,7%	5,1%	7,5%		1,6%	3,7%	1,7%
Bartomeu	3,0%	4,7%	2,5%	2,7%		1,5%	5,5%	4,6%		4,7%	2,6%
Francès	2,2%	1,2%	2,5%	2,7%		1,5%	4,5%	0,9%	0,8%	1,9%	5,2%
Guillem	1,5%	3,5%	2,0%	2,7%			2,0%			1,9%	1,7%
Domingo	1,3%		1,0%		6,9%	2,2%	0,5%	1,9%			0,9%
Martín	1,3%				6,3%			3,7%	4,7%		
Pedro	1,3%				10,4%	0,7%			2,4%		
Miguel	1,2%				11,8%				0,8%		
Martí	1,2%				0,7%	2,2%		3,7%	2,4%	1,9%	3,4%
Gabriel	1,1%	5,9%	2,5%	0,7%							
Andreu	0,9%			0,7%			2,0%	1,9%		0,9%	4,3%
Lluís	0,9%	0,6%		1,4%		0,7%	2,0%		1,6%	2,8%	
Ginés	0,8%										9,5%
	72,7%	78,8%	90,9%	75,5%	67,4%	68,6%	73,9%	73,1%	54,3%	57,9%	71,6%

Cens 1510. Quadre III: els noms més freqüents a deu poblacions de menys de 100 focs

Noms	T	Morella (S. Miquel)	Tirig	Pina	Puebla S. Miguel	Alcubias	Alboraia	Almusafes	Agost	Clero Oriola	Daya Vieja
Focs	366	47	28	38	30	47	42	28	55	28	23
Joan	14,5%	25,5%		23,7%	23,3%		21,4%		18,2%	3,6%	21,7%
Miquel	6,0%	8,5%	10,7%		6,7%	8,5%	4,8%		9,1%		8,7%
Domingo	5,2%	6,4%	3,6%	21,1%		8,5%	4,8%		1,8%		
Jaume	4,9%	2,1%	10,7%	2,6%		4,3%	7,1%	25,0%			4,3%
Pere	4,9%	8,5%	3,6%			8,5%	4,8%		7,3%	3,6%	8,7%
Francès	4,1%	8,5%	3,6%			6,4%	2,4%	3,6%	7,3%	3,6%	
Bartomeu	4,1%	8,5%		2,6%		6,4%	7,1%	7,1%	1,8%	3,6%	
Antoni	3,8%	2,1%	25,0%			4,3%	2,4%	3,6%	3,6%		
Miguel	2,7%			21,1%	6,7%						
Bernat	2,2%	6,4%	3,6%				2,4%	7,1%	1,8%		
Pero	1,6%			7,9%	6,7%		2,4%				
Pasqual	1,6%				10,0%	6,4%					
Martí	1,6%			5,3%		6,4%		3,6%			
Caterina	1,1%				6,7%		4,8%				
Gabriel	1,1%	8,5%									
Abrahim	0,8%								5,5%		
Vicent	0,8%	2,1%					2,4%		1,8%		
Ginés	0,8%									3,6%	8,7%
Martín	0,8%			2,6%	3,3%	2,1%					
Mateu	0,8%	2,1%	7,1%								
Antón	0,8%			5,3%	3,3%						
Andreu	0,8%						2,4%	7,1%			
	65,3%	89,48%	67,9%	92,1%	66,7%	61,7%	73,9%	73,1%	58,2%	17,9%	52,2%

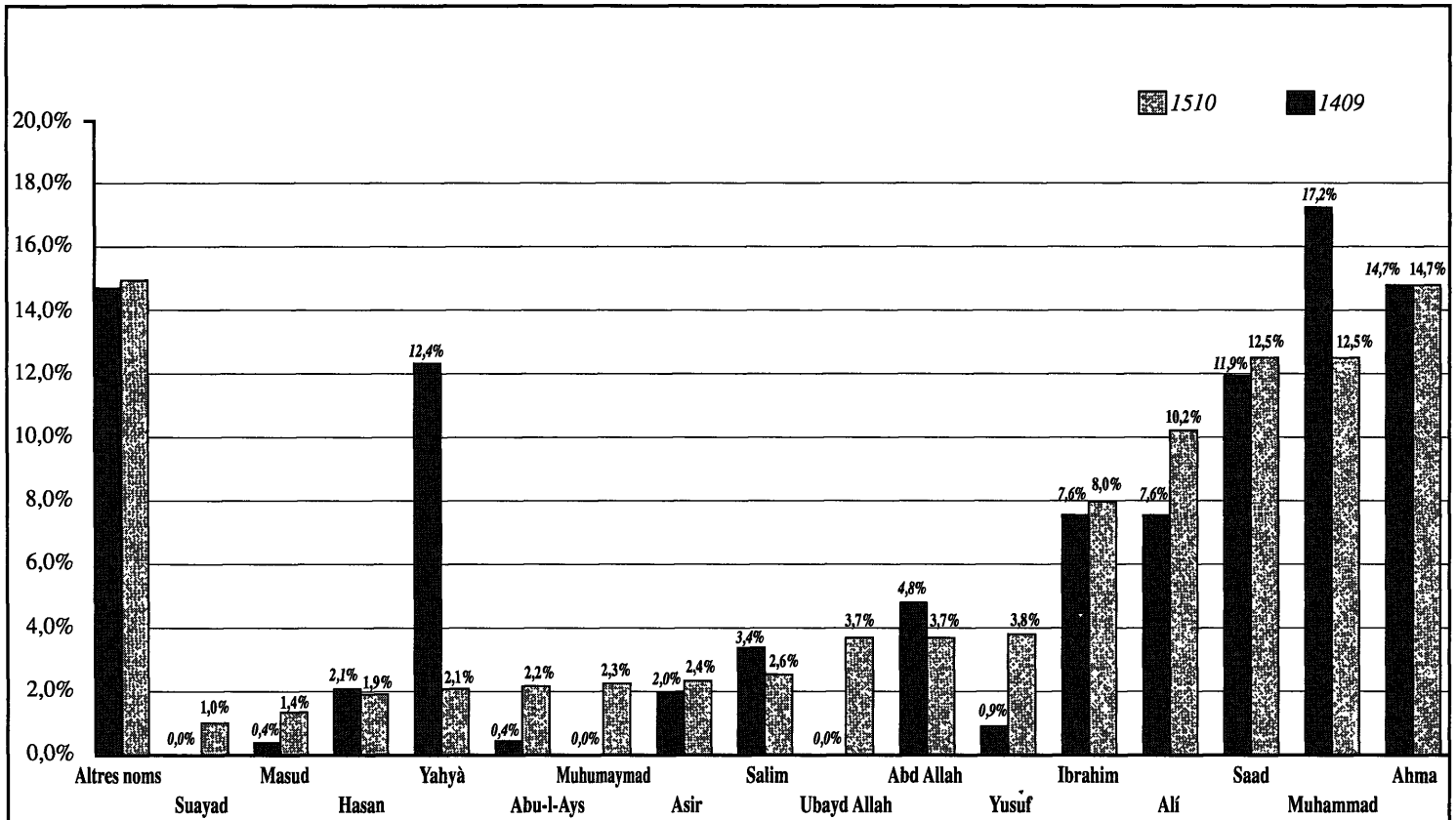

Figura A: Evolució dels noms musulmans dels valencians

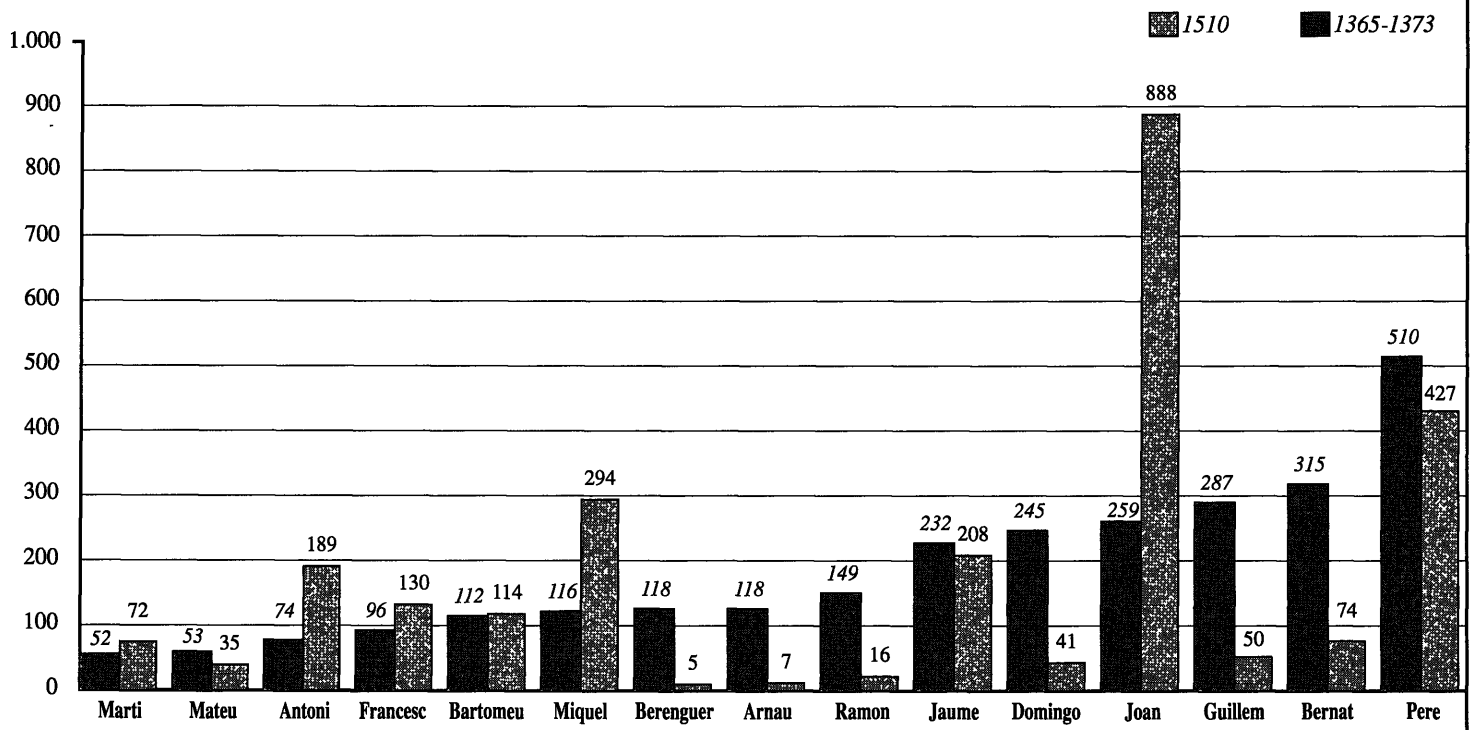

Figura B: Evolució dels noms dels valencians del cap i casal

Hom observarà la similitud del model onomàstic de Barcelona i València (amb una diferència de cinc punts) vençut el segon terç, del segle XIV:

VOC(València, 1365-1373) = {(Pere, Bernat, Guillem, Joan, Domingo), (39,2%, 1)}

VOC(Barcelona, 1363) = {(Pere, Bemat, Guillem, Francesc, Berenguer), (53,6%, 1)}.

La ciutat de València presenta un canvi ben patent de model onomàstic en comparar les llistes de 1365-1373[28] amb les del cens de 1510 (veure Figura B).

VOC(València, 1510) = {(Joan, Pere, Miquel, Jaume, Antoni), (41,6%, 0)}

Els vuit punts de diferència ens parlen, cent cinquanta anys després, de l'abandonament del model baix-medieval del segle XIV (caiguda notable de Bernat, Guillem i Domingo fins a desaparèixer de la quíntupla) i la seua substitució per altre on apòstols, arcàngels i nous sants, junt amb una major dispersió i el predomini del nom Joan, són les característiques principals.

5. ALTRES CARACTERÍSTIQUES ONOMÀSTIQUES DEL CENS DE 1510.

En la figura C presentem el repertori de noms de bateig dels valencians cristians presents al cens de 1510. Hem acumulat els hipocorístics Joanot (211) i Perot (251) en Joan i Pere, malgrat la seua forta presència a terres del sud .

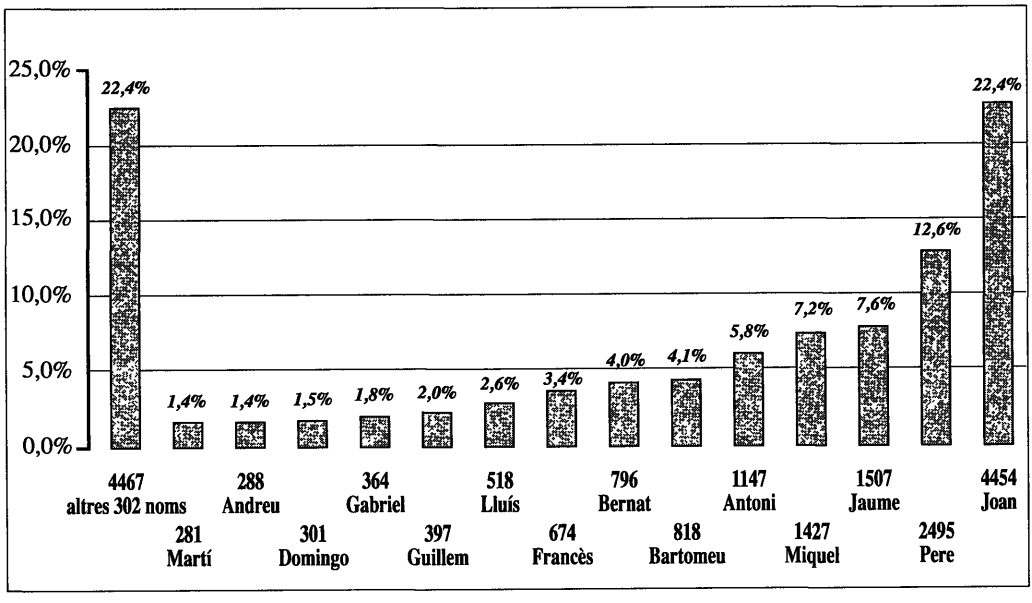

Figura C. Noms cristians dels valencians de 1510

Quant a les dones, el seu vector és {(Isabel, Joana, Caterina, Úrsula, Iolant), (45,9%,0)} allunyat de les maneres medievals amb major presència de Beatriu, Elionor, Constança, Aldonça o Margarida. (veure Figura D).

Podem constatar l'inici de l'ús de noms dobles entre les capes socials menys benestants. El curt centenar de noms dobles presenten com a tret singular l'omnipresència de Joan (excepte

28. Percentatges calculats en base a les dades exposades en Rubio Vela, A. i Rodrigo Lizondo, M., *Antroponímia valenciana del segle XIV.* València-Barcelona, Biblioteca Sanchis Guarner 38, 1998, pp. 34-41.

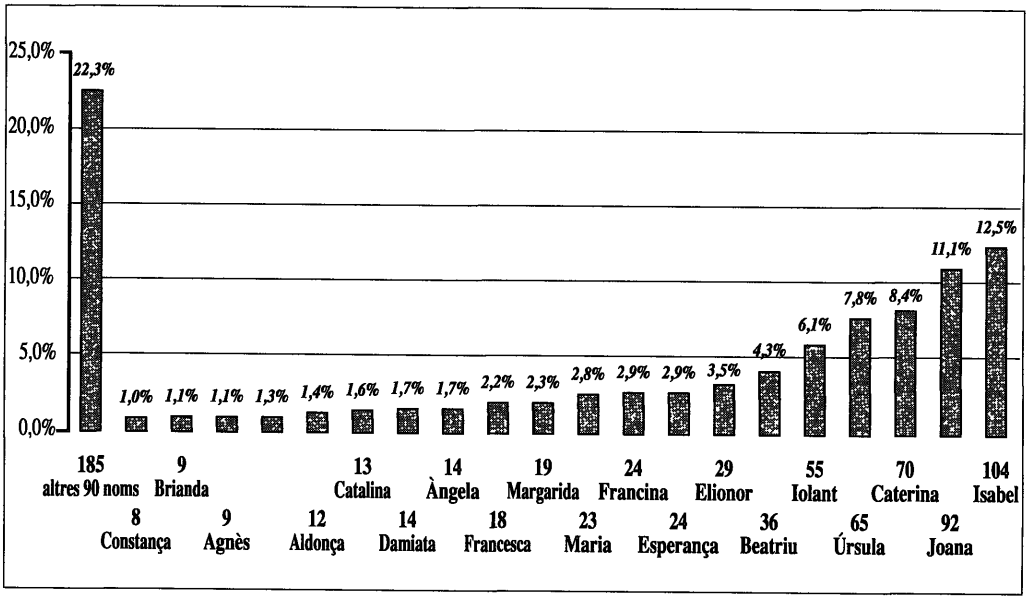

Figura D. Noms de les valencianes de 1510

en els casos de Lluís Jeroni i Pere Guillem). Fins i tot tenim el cas d'un nom musulmà doble.[29]

L'anàlisi detallada dels cognoms la deixem en mans dels especialistes. Aportem únicament cert material elaborat amb motiu de les comprovacions fetes a la transcripció.

El quadre IV ens presenta els 12 cognoms més freqüents a les vint poblacions on més apareixen.

Hom observarà l'escassa concentració. No hi ha cap cognom que represente més de l'1,5% de les famílies i tan sols tres (Martí, Garcia i Ferrer) superen l'1%. Cap de les ciutats i viles de la taula no arreplega els dotze cognoms assenyalats, excepte Xàtiva, Alzira i el conglomerat que anomenem Horta de València, constituït pels llocs de la particular contribució i terme de la ciutat. A València i Oriola estan absents els Miralles. Els Vidal falten a Alcoi. A Alacant no trobem cap Sanç, Miralles ni Vidal. A Ontinyent i Morvedre manquen els Soler i Vidal. Castelló no relaciona els Pérez, Martínez ni Soler. Onda no té cap Sanç ni Pastor. Per últim, Morella presenta l'antroponímia més allunyada d'aquests cognoms majoritaris: sols vint-i-un dels 443 caps (un 4,74%).

Prova evident de la dispersió és que cap cognom majoritari no és present a les vint localitats del quadre IV: Martí falta a Xixona i Callosa; Garcia, a Traiguera i Morella; Ferrer, a Xixona, l'Olleria i Bocairent.

La divisió entre cognoms de procedència catalana i no catalana ens mostra un reequilibri fortament influenciat pels al·luvions migratoris del XV: Sanç, Miralles, Soler, Vidal (398) front als Garcia, Pérez, Martínez, Navarro (881) i els indiferents Martí, Ferrer, Gil i Pastor (806).[30]

Al quadre V hem significat les variants ortogràfiques dels llinatges i la seua comparació

29. Azmet Mahomat Quito, al foli 4r del 514 ter.

30. Qualifiquem com a indiferents els cognoms presents tant a terres catalanes com aragoneses. L'agrupació en catalans, no catalans i indiferents es dedueix de les atribucions de procedència fetes als capítols cinquè i sisè *"L'antroponímia i els origens dels repobladors valencians dels segles XIII i XIV (I) i (II)"* en Guinot Rodriguez, E., *Els fundadors del Regne de València.* València, Tres i Quatre, 1999, pp. 123-181 i 183-235, respectivament.

Cens 1510. Quadre IV: els 12 cognoms més freqüents a les 20 poblacions on més apareixem

Població	*Focs*	*Total noms*	*% T/F*	*Martí*	*Garcia*	*Ferrer*	*Pérez*	*Martínez*	*Navarro*	*Gil*	*Sanç*	*Miralles*	*Pastor*	*Soler*	*Vidal*
Total Cens	24.776	2.085	8,42%	325	272	244	236	195	178	150	133	91	87	87	87
Total 20 poblacions	14.054	1.370	9,75%	219	207	143	179	135	125	81	86	46	43	58	48
València	4.818	425	8,82%	84	52	56	55	38	65	24	24		6	9	12
Oriola	1.318	175	13,28%	33	35	6	31	42	5	7	9		2	4	1
Xàtiva	1.331	141	10,59%	15	11	7	4	16	18	6	30	16	5	10	3
Horta de València	795	75	9,43%	11	16	8	9	1	4	6	3	1	2	10	4
Alcoi	442	64	14,48%	7	11	1	9	4	4	1	1	16	4	6	
Alacant	618	63	10,19%	2	5	1	18	15	3	7			11	1	
Ontinyent	550	52	9,45%	10	16	1	4	7	5	2	2	3	2		
Morvedre	535	39	7,29%	6	5	10	9	1	2	1	3	1	1		
Biar	250	36	14,40%	1	1	9	10	2	1	9	1		2		
Alzira	478	32	6,69%	6	3	4	6	1	2	3	1	1	1	1	3
Xixona	222	32	14,41%		15		9				1			7	
Onda	402	32	7,96%	7	5	4	3	2	3	1		1		1	5
Vila-real	332	29	8,73%	8	3	2	1		3	7		1	1	1	2
Traiguera	222	28	12,61%	1		13	1				1	3			9
Castelló	489	28	5,73%	7	1	10			1	1	1	3	3		1
L'Olleria	127	27	21,26%	2	17				2				1		5
Callosa	203	26	12,81%		6	1	9	6	1	3					
Cabanes	197	24	12,18%	8	2	7							1	6	
Bocairent	282	21	7,45%	8	3		1		4		2			1	2
Morella	443	21	4,74%	3		3			2	3	7		1	1	1

amb la informació registrada al diccionari d'Alcover i Moll, obra de referència indispensable no exempta d'urgent actualització. La columna de l'esquerra reflecteix una omissió fàcil de reparar. La columna de la dreta presenta tant grafies antigues no reconegudes per motius de normalització moderna (Steve, Lorenç, Johan, Matheu, Beneyto, Thomàs, Scrivà, Loret, etc.) i per ignorància voluntària donada la seua procedència geogràfica no catalana (Pérez, Martínez, López, Eximeno, Sanchiz, Yvanyes, Andrés, etc.) com per oblit flagrant (Cerdà,[31] Colom, Carbó, Bort, Cirera).

Les vint variants ortogràfiques reconegudes com exclusivament valencianes al diccionari i més presents al cens són: Valero (58), Blasco (41), Almenara (25), Saragoçà (24), Durà (23), Beltran (23), Sarrió (19), Aliaga (19), Fenollar (18), Tàrrega (17), Ballestar (17), Arcayna (16), Campos (15), Ferri (15), Talamantes (15), Belda (15), Prades (14), Barrachina (14), Barreda (13) i Baldoví (13).

Cens 1510. Quadre V. Els cognoms del cens al diccionari d'Alcover i Moll

A l'esquerra: *Llinatges amb 5 o més famílies presents al diccionari, però no assignats a comarques valencianes (ordenació alfabètica).*[32]
A la dreta: *Variants ortogràfiques i llinatges amb 18 o més famílies absents al diccionari (ordenat per nº de famílies).*[33]

ACM[34]	Cognom	Total	Cognom	Total
CM	Abella	24	Pérez	236
C	Adam	7	Martínez	195
C	Agullana	7	López	73
CM	Alçamora	14	Eximeno	73
AC	Alfonso	33	Sànchiz	73
C	Amiguet	8	Steve	62
CM	Arnau	45	Yvanyes	62
C	Arquer	7	Lorenç	60
C	Auger	10	Johan	55
C	Balcebre	7	Andrés	53
C	Balester	48	Cerdà	51
C	Ballester	17	Matheu	50
C	Baró	13	Colom	48
CM	Berga	7	Soriano	45
C	Blanch	16	Marquo	43
C	Bonanat	7	Ferràndiz	42
C	Canes	8	Beneyto	39
C	Castellví	6	Thomàs	37
CM	Codina	9	Carbó	35
C	Domènech	77	Scrivà	34
A	Eximénez	18	Montfort	33
C	Ferreres	13	Gómez	29

.../...

31. Cerdà figura com a topònim a Alcover, A.M. i Moll, F de B, *Diccionari català-valencià-balear.* Palma de Mallorca, 1930-1969, 10 vols. Els altres quatre exemples figuren com a substantius comuns..
32. N'hi ha 454 variants ortogràfiques presents al diccionari no assignades a comarques valencianes. Els cognoms registrats pel diccionari com a valencians i presents al cens són 971, dels quals 174 són atribuïts exclusivament a terres valencianes.
33. N'hi ha 4.308 variants ortogràfiques de cognoms no presents al diccionari.
34. A=Aragón C=Catalunya M=Mallorca

ACM	Cognom	Total	Cognom	Total
.../...				
CM	Gaçó	10	Loret	28
M	Guerau	83	Mayques	27
CM	Joan	65	Linares	27
C	Maçana	7	Aznar	27
CM	Manresa	10	Berthomeu	25
C	Margalit	7	Blasquo	25
CM	Mercer	9	Botella	24
C	Molins	6	Squerdo	23
C	Moret	6	Ximénez	23
C	Murta	13	Pabia	22
CM	Olives	8	Abril	22
C	Orts	10	Gargallo	22
C	Pasqués	12	Monyoz	21
C	Perales	10	Matamoros	21
C	Pinell	6	Sebastià	21
C	Pinós	8	Borraç	20
C	Porta	25	Diez	20
C	Pujalt	11	Mollor	19
CM	Pujol	15	Assensi	19
CM	Real	9	Bort	19
C	Resclosa	6	Cirera	18
C	Sparça	24	Scuder	18
C	Struch	9	Ramos	18
C	Terner	6	Pòlo	18
M	Togores	7	Morit	18
C	Torres	66		
C	Uguet	7		
C	Vaello	6		
CM	Valentí	18		
CM	Venrell	11		

El quadre VI sintetitza la normalització a seguir amb els principals noms dels mudèjars valencians.

Cens 1510. Quadre VI. Variants ortogràfiques dels noms musulmans[35]

Nom figura A	Nom Àrab	Variants
Abd al-Aziz	ᶜAbd al-ᶜAzīz	Abdolasi Abdolasis Abdolazis Abdolaziz Abadulazirs Abdulazis Dulahis
Abd al-Karim	ᶜAbd al-Karīm	Abducarim Carim Carima
Abd al-Malik	ᶜAbd al-Malik	Abdomelich Melich
Abd al-Samad	ᶜAbd al-Ṣamad	Abducinet Abduzenet
Abd allah	ᶜAbd allāh	Abdal·là Abda·li Abdala Audalla
Abu Aziz	Abū ᶜAzīz	Pis Piz
Abu Bakr	Abū Bakr	Ubàquer Ubèquer
		.../...

35. Hem seguit la classificació proposada en Lambarta A., La onomástica de los moriscos valencianos. Madrid, CSIC, 1987, pp, 31-103

Nom figura A	Nom Àrab	Variants
.../...		
Abu-Ays	Abū-l-ᶜAyš	Palliux Palluch Pallux Payel Payol Payolet Payoll Polluch
Adam	Adam	Edam Enden
Ahmad	Ahmad	Abzmet Amet Asmé Asmet Azmat Azmet Hamet
Alí	ᶜAlī	Alí Allí
Asir	ᶜAšir	Axa Axer Axet Axí Axir Axix
Ayyad	ᶜAyyād	Ayé Ayer Ayet
Burayham	Burayham	Borayam Borayan Broveyam
Faray	Faray	Faraig Faraix Farraix
Galib	Gālib	Galip Gelip
Habib	Habīb	Abib
Hakam	Hakam	Aquem
Hasan	Hasan	Acén Acenot Acent Asen Asent Assen Azen Azén Hacén Hazé Hazén Jacén
Hilal	Hilāl	El Elel Ellel Ilel Jahell Jahiel Jahiell Yael Ylel
Humayd	Humayd	Umeyt Umeit
Husayn	Husayn	Fucey Hucey Ucay Ucey
Ibrahim	Ibrāhīm	Abrahim Abram Abraym Borhom Brahim Brohom
Isa	ᶜIsa	Eça Era Esa
Masud	Masᶜūd	Çoat Çoot Maçot Masot Massot Sohat
Maymun	Maymūn	Maymò Maymona
Muhammad	Muhammad	Mafomat Mahoma Mahomat Mahomet
Muhumaymad	Muhumaymad	Homaymat Humaymat Humeymat Maymat Maymet
Musa	Mūsa	Muça Musa Mussa
Qasim	Qāsim	Càcim Casim
Saad	Saᶜad	Çaat Çaet Çahat Çahet Çat Çata Ceyt Saat Saet Sahat Sahet Sat
Sadun	Saᶜdūn	Çatdó Çatdon Satdon
Salih	Ṣalih	Çale Çalep Çalam Çalama Çalem Çalemà
Salim	Salim	Çalim Cilim Silim
Suayad	Suᶜayad	Çaayat Çaoyat Çoayat Çoeyat Çuayat Soeyat
Sulayman	Sulaymān	Çuleyman Çuleymén Suleymà Suleymén
Ubayd Allhah	ᶜUbayd Allāh	Abaldal Aballdal Baydal Blaydal Hobaldal Hobaydal Obaydal Obaydall Ubaldal Ubaydal Ubeyt
Yafar	Faᶜfar	Jafar Jafer Jaffar
Yahyà	Yahyà	Yahye Yayé Yayet Yayhé Yayo
Yusaysaf	Yusaysaf	Çaycef Ceycef
Yusuf	Yūsuf	Juçà Jucef Jusef Ycef Yuçaf Yucef Yusef
Zayd	Zayd	Ceyt Seyt
Zaydun	Zaydūn	Çadon Çaydon

6. CONCLUSIONS.

El vector onomàstic característic ens permet objetivar les diferències en els models antroponímics.

En el trànsit a la modernitat les terres valencianes presenten un model onomàstic ben definit i generalitzat, tant per a la població cristiana com per a la sarraïna, amb una sensible baixada del contingent català, que abandona les formes medievals, d'allò més influït per noms d'apòstols, arcàngels i nous sants, amb diferències a les terres pertanyents a fases diferents de les croades jaumines i que fa un ús creixent de noms dobles, copiant els gustos del model nobiliari.